

Posudek bakalářské práce
Collodiho Pinocchiova dobrodružství v českých překladech,
kteřou předložil Kryštof Holanec
na oboru italianistika ÚRS FFUK,
Praha, červen 2018

Kryštof Holanec si pro svou bakalářskou práci vybral téma, jež předpokládá znalosti z oboru kritiky a teorie překladu. Vzhledem k tomu, že studenti získávají základní vhled do problematiky uměleckého překladu až v rámci povinně-výběrového kurzu v navazujícím magisterském studiu, je jeho práce výsledkem samostatného studia a nepochybně i osobního zájmu, což musím ocenit.

Text ve zdrojovém jazyce, jehož české překlady se rozhodl analyzovat a porovnat, dnes patří mezi klasiku literatury pro děti a dočkal se kromě překladů i celé řady adaptací. Tuto volbu je třeba pochválit: *Pinocchiova dobrodružství* obsahují celou řadu lexikálních a stylistických prvků, které staví před překladatele překážky, s nimiž se musí vypořádat, a posuzovatel jejich překladatelského úsilí, invence a zdaru má tedy k dispozici bohatý materiál pro své analýzy a srovnání.

Kryštof Holanec zkoumal celkem čtyři české překlady vzniklé v průběhu sta let: Františka Povera z roku 1908, Otakara Kunstovného z roku 1941, Jana a Marie Holických z roku 1962 a Zory Obstové z roku 2008, tedy překlady vzniklé v časovém rozestupu několika desetiletí a vytvořené překladateli různých generací. To je třeba vzít při srovnávání cílových textů v potaz, neboť pokud základní otázky věrnosti a adekvátnosti překladu zůstávají v zásadě tytéž už po staletí, mění se trendy: překladatelské strategie podléhají módám a tendencím a mohou být ovlivněny i mimoliterárními skutečnostmi, jako je např. politická, náboženská či jiná cenzura. Autor práce si toho byl vědom, ale překlady samozřejmě posuzoval z pohledu dnešního čtenáře, což starší překlady nutně hendikepuje i z toho důvodu, že také čeština prošla za 100 vývojem, který se na „zestárnutí“ překladu značně podílí.

Práce je přehledně rozvržena, úvodem je stručně představen Carlo Collodi a jeho *Pinocchiova dobrodružství*: kniha je pak nahlížena zejména prizmatem pohádkového žánru: jeho tradice, jeho obrody a oživení. Samostatná pozornost je věnována nadsázce a brutalitě pohádkového světa. Já sama bych asi termín brutalita nepoužila, v pohádkách jde většinou o přirozený projev zla, které je v nich stejně nadsazené jako dobro. Konkrétně u Pinocchia je navíc na pohádkový svět aplikována narativní struktura pikareskního románu, v němž se hrdina, kterého nemůžeme nazvat kladným, ocitá v prostředí plném krutosti a surovosti, kde neplatí vznešené etické principy, ale kde je cílem oklamat bližního a přežít.

V dalších kapitolkách se práce zabývá problematikou překladu pro děti a teorií překladu (já bych převrátila pořadí a začala bych obecně teoretickými pracemi, a teprve potom bych se na jejich základě pokusila definovat specifika překládání textu primárně určeného nedospělému publiku). Posléze jsou vymezena hlavní kritéria a metodika hodnocení. Analýza je rozdělena na lexikální, frazeologickou, stylistickou a na problematiku překladu reálií. V jednotlivých rozborech jsou překladatelská řešení porovnávána jak s originálem, tak mezi sebou, pro přehlednost pomocí tabulek. Jejich užití je zajisté funkční, ale i v případě lexikální analýzy je třeba jednotlivé výrazy posuzovat v kontextu: jinými slovy, i okomentovaná tabulka může být zavádějící. Například v případě překladů názvů měn je nutno zohlednit, objevuje-li se měna jako součást frazému. V závěru práce jsou jednotlivé překlady „vyhodnoceny“, ale výsledek vzhledem k tomu, že je Kryštof Holanec posuzuje z pohledu přijatelnosti pro dnešního čtenáře, není nijak překvapivý.

Z práce je patrné, že Kryštof Holanec přistupoval k jejímu vypracování zodpovědně a věnoval se zkoumání zvolených překladů a jejich konfrontaci s originálem i vzájemnému porovnání s metodickou pečlivostí. Jako celku jí tedy nelze nic zásadního vytknout a její závěr je i přes svoji předvídatelnost přesvědčivý. V jednotlivostech lze přesto klást námitky nebo otázky k další diskusi. Zde uvádím ty nejpodstatnější:

První námitka by se týkala teoretického úvodu. Holanec zmiňuje celkem čtyři teorie a čtyři terminologie, které se v zásadě všechny týkají klíčové otázky překladu beletrie: má překladatel přivést zdrojový text ke čtenáři, nebo nutit čtenáře, aby se vydal za textem? Zmíněn je Jiří Levý, Gideon Toury, Jiří Pelán a Lawrence Venuti. Ale jen Levý a Pelán jsou citováni z vlastních textů, jinde Holanec pracuje s údaji čerpanými ze závěrečných prací z oboru translologie. To, že se přímo neseznámil s texty, ho pak limituje a neumožňuje mu např. nahlédnout, že Toury a Venuti jsou zastánci v zásadě opačných překladatelských přístupů a strategií. Trochu zavádějící je pak tvrzení, které je čerpáno z práce J. Zehnalové a kol., podle něhož překlad „slovo za slovo“ je „věrný“ a překlad „myšlenky za myšlenku“ „volný“ (s. 21). Zvlášť je-li pak dáno do souvislosti s Levého dělením na překlad „receptivní“ a „adaptivní“. Překlad doslovný přece může být mnohem méně věrný než překlad myšlenek či sémantických obsahů! Navíc volba receptivního či adaptivního překladu nemůže být hlavním kritériem pro hodnocení kvality překladu (a pro překlad literatury pro děti to platí dvojnásob).

V samotných komentářích k jednotlivým překladatelským řešením nelze s Holancovými soudy vždy souhlasit: např. výtko, že toponymum Hloupětín může připomínat Hloubětín, jde proti invenci překladatelky, která nápaditě využila již existujícího českého toponyma (s. 28):

spíš by se měl tázat, proč je totéž české toponymum použito jako překlad dvou rozdílných italských; také bych se na rozdíl od něj nedožadovala v překladu knihy pro děti překladatelské poznámky (s. 37), nenutila bych české děti, aby dumaly nad tím, co je to „boloňský tortelín“ (s. 46). Navržený překlad na s. 46: „mám mu toho mnoho co říct“ jako nejlepší ekvivalent italského „gliene voglio dire un sacco e una sporta“ není správný: ustálená slovní spojení je vždy lepší překládat frazémem, navíc české „mít někomu mnoho co říct“ v sobě neneso onen negativní význam, který je v italském originálu. K diskuzi je i názor, že správný a věrný překlad italského „confetto ripieno di rosolio“ je „kousek zavařeniny s rosolkou“ (s. 32) – stačí si dohledat etymologii slova „confetto“. Dále bych nikomu nevytýkala, pokud „far salti mortali“ překládá v kontextu cirkusového vystoupení jako „metání kozelců“: naopak krkolomněji působí navrhované „krkolomné skoky“. Občas se v textu vyskytují i chyby: viz „barbaggiano znamená hlupák“ (s. 28). Správný tvar i ortografie slova je „barbagianni“.

Moje výše uvedené poznámky chtějí upozornit zejména na to, že překlad nelze posuzovat jen školometsky se slovníkem v ruce a vytrhováním výrazů a slovních spojení z kontextu. Opakuji, že Kryštof Holanec odvedl pečlivou práci, ale zároveň je zřejmé, že mu zatím schází vlastní praxe i schopnost invenčního nakládání s českým jazykem.

Závěrem: Práce je samostatná, promyšlená a jako taková plně odpovídá kladeným nárokům. Třebaže nesouhlasím s některými autorovými soudy, rozhodně ji k obhajobě doporučuji. Navrhuji hodnotit ji známkou výborně, protože zadání bylo beze zbytku splněno.

V Praze 10/6/2018

PhDr. Alice Flemrová, Ph.D.
oponentka